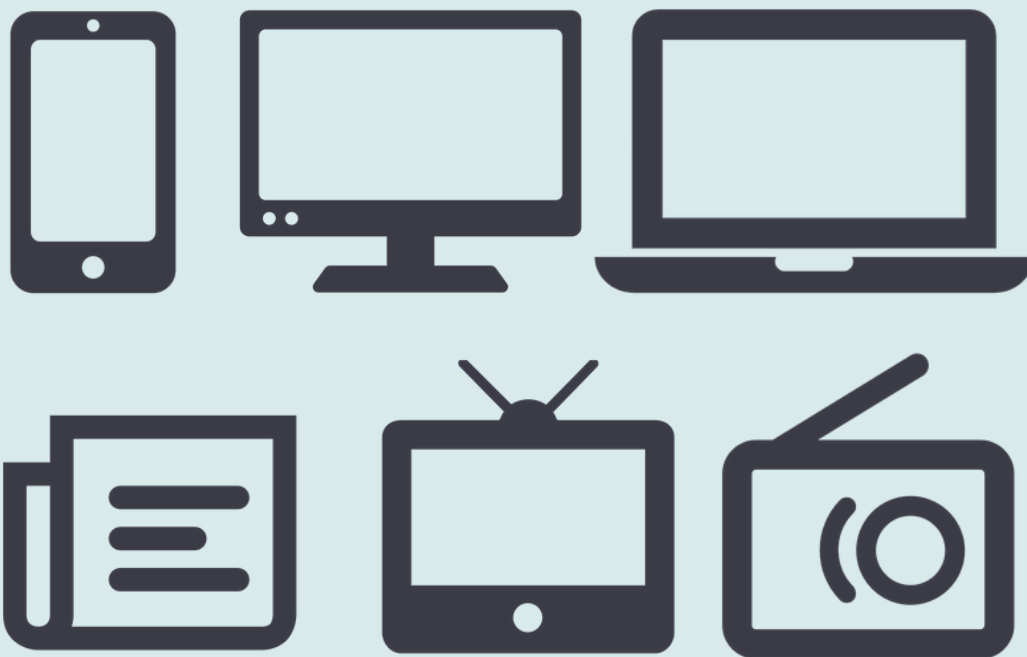

GRETA KUNDROTAITĖ IR RŪTA BEINORIŪTĖ

Medijų ir informacinis raštingumas Lietuvoje

ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

2020 M.

PROGRAMOS „KURK LIETUVAI“ PROJEKTO
KULTŪROS MINISTERIJOJE DALIS

TURINYS

02

Įvadas

03

Kelias į MIR

07

MIR Lietuvos kultūros
politikoje

13

MIR ugdymo situacija
Lietuvoje

17

Analizė: MIR
iniciatyvos Lietuvoje

27

Analizė: išvados

28

Šaltiniai

30

Priedai

ĮVADAS

Gyvenant skaitmeniniame pasaulyje, mūsų kasdienis gyvenimas neapsieina be technologijų ir medijų. Vis dažniau keliame klausimą – kokią įtaką šis skaitmeninis amžius turės demokratijai? Nemaža dalis technologijų ekspertų teigia, kad technologijos turės neigiamą įtaką [1]. Pusė ekspertų, dalyvavusių tyrimų centro „Pew Research Center“ vertinime, teigia, kad iki 2030 m. technologijos susilpnins demokratiją [2]. Tai ekspertai paaiškina netinkamu skaitmeninių technologijų naudojimu, siekiant manipuluoti faktais, kuris veikia žmonių pasitikėjimą tiek institucijomis, tiek vienas kitu. Vienas iš pagrindinių nerimą ekspertams keliančių aspektų, lemiančių tokio pasitikėjimo institucijomis mažėjimą, yra didėjanti misinformacijos ir dezinformacijos sklaida. Realybės iškreipimas technologijų pagalba tapo paprastesnis, o jos plitimas, pasitelkiant socialinius tinklus – greitesnis.

Skaitmeninis amžius atnešė ir daug naujų galimybių – socialiniai tinklai atvėrė naujus komunikacinius kanalus ir būdus, skaitmeniniai sprendimai keičia kūrybines industrijas bei suteikia naujas formas kultūros paslaugoms, piliečiai atrado naujus būdus gauti, kurti ir vartoti turinį. Ši skaitmeninė transformacija pakeitė tai kaip sąveikauja politika, žurnalistika ir visuomenė – tapo paprasčiau ir greičiau keistis informacija, politikams socialiniai tinklai atvėrė galimybes tiesiogiai bendrauti su savo rinkėjais, o piliečių saviraiškai atsirado daugiau būdų – jie gali burtis į grupes ir taip daryti spaudimą politikams, reikalaujant norimų pokyčių [3]. Todėl šiandien itin svarbu tapo išlaikyti sveiką balansą tarp grėsmių suvokimo ir skaitmeninių medijų teikiamų galimybių išnaudojimo. Gebėjimas tinkamai naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis ir gaunama informacija – kritiškai ją vertinti, suprasti medijų procesus, sugebėti pačiam kurti turinį ir taip išreikšti savo poziciją, gali skatinti piliečių domėjimąsi demokratiniais procesais šalyje [4]. Norint prisidėti prie demokratijos stiprinimo, valstybės, tarptautinės organizacijos, pilietinė visuomenė ir žiniasklaidos ekspertai vis dažniau kalba apie tinkamo ir saugaus technologijų ir medijų naudojimo svarbą bei pažymi visuomenės medijų ir informacinį raštingumo (MIR) ugdymo poreikį, todėl MIR tampa svarbiu klausimu formuojant valstybių politikas ir strategijas.

„Pasaulyje technologijos plinta greičiau nei žinios ir jų panaudojimas stiprinant demokratiją, o ne ją silpninant.“

Craig Waitkins, Teksaso universiteto Ostine profesorius
The Future of the Internet, Pew Research Center [5]

KAS YRA MIR?

UNESCO vertinimu, naudojimas informacinėmis ir ryšių technologijomis (IRT) socialiniame, kultūriniame, ekonominiame ir politiniame gyvenime yra informacinės visuomenės, kuri yra atvira, išsilavinusi ir nuolat besimokanti, bruožas. Skaitmeninėms technologijoms keičiant tai, kaip mes gauname informaciją, svarbu užtikrinti, kad kiekvienas vartotojas supranta ir moka naudotis skaitmenine žiniasklaida. Visuomenė šiame skaitmeniniame amžiuje turi būti raštinga šioje srityje – turėti įgūdžius naudotis technologijomis ir jas taikant pasiekti medijų turinį bei prisidėti prie informacijos kūrimo [8]. Europos Komisija išskiria medijų raštingumą, kaip itin svarbų elementą ekonominio augimo užtikrinimui ir darbo vietų kūrimui. Šiandien prie medijų raštingumo įprastai prijungiamas ir kitas terminas – informacinis raštingumas (angl. information literacy) ir naudojama bendrinė medijų ir informacinio raštingumo (angl. media and information literacy) sąvoka, kuri apima prieigą prie medijų ir žiniasklaidos (televizijos, radijo, interneto) bei mokėjimą jomis naudotis. Dėl šių terminų glaudaus ryšio vyrauja praktika, kaip ir UNESCO, vartoti sudėtinį medijų ir informacinio raštingumo (ang. media and information literacy, MIL) – MIR – terminą. Pagal UNESCO, toks terminas apima „visas medijas ir žiniasklaidą (spauda, radijo ir televizijos laidos, kino filmai, reklama, internetas ir kt.) ir kitus informacijos teikėjus (įskaitant bibliotekas, archyvus, muziejus) nepriklausomai nuo naudojamų technologijų.“

Informacinis raštingumas

gebėjimas identifikuoti, gauti, vertinti, atrinkti ir etiškai bei atsakingai naudoti reikalingą informaciją iš įvairių informacijos šaltinių. Tai įgalina žmones pasiekti asmeninių, socialinių, darbo ir švietimo tikslų. Tai viena iš pagrindinių žmogaus teisių skaitmeniniame pasaulyje [8].

Medijų raštingumas

gebėjimas suvokti medijų vaidmenį ir funkcijas demokratinėje visuomenėje, suprasti sąlygas, kuriomis medijos gali atlikti savo funkcijas; kritiškai vertinti medijų turinį; bendradarbiauti su medijomis skleidžiant demokratiją ir išreiškiant save; turėti įgūdžių (ir naudoti IT) turiniui sukurti [8].

KELIAS Į MIR: MEDIJŲ EDUKACIJA

Medijų turinys šiandien dažnai apjungia kelias komunikacijos formas vienu metu – vaizdo (ilustracijos ar video), garso (garsai, muzika ar kalba) ir rašto (tai kas parašyta). Todėl, kaip pastebi akademikas David Buckingham, pasitelkiant medijų edukaciją (angl. *media education*) siekiama išugdyti visapusiškas kompetencijas, kurios padėtų žmonėms suprasti ne tik spaudą, bet ir kitas medijų formas, kuriose naudojami vaizdai, garsai. Žinios, įgūdžiai ir kompetencijos, reikalingos naudojantis ir interpretuojant medijas, priskiriamos terminui medijų raštingumas [6]. Medijų ir informacinio raštingumo ir su juo susijusių gebėjimų ugdymas vyksta medijų edukacijos pagalba. Taigi, medijų edukacija yra procesas, kurio metu yra mokoma ir mokomasi suprasti medijas, o medijų raštingumas (įgyti gebėjimai) – šio proceso rezultatas.

Medijų raštingumas, pasak Buckingham, nėra tik apie medijų vartojimą (skaitymą), tačiau jis įtraukia ir gebėjimus kurti (rašyti) medijų turinį. Todėl, medijų edukacijos procese svarbu ugdyti abu: kritinį turinio vertinimą ir aktyvų dalyvavimą jo kūrime. Tokių gebėjimų ugdymas padeda medijų vartotojams priimti pagrįstus sprendimus ir įgalina juos pačius tapti medijų kūrėjais, vystant žmonių kritiškumo ir kūrybiškumo gebėjimus [7].

Svarbu pastebėti, jog kalbant apie medijų edukaciją ir MIR įgūdžių ugdymą šiame dokumente, edukacijos ir ugdymo sąvokos neapsiriboja formaliuoju švietimu, bet naudojamos išplėstine prasme, įtraukiant neformalųjį ugdymą

Medijų edukacija

naudotis medijomis

suprasti medijų turinį

„Iki šiol medijų politikoje buvo akcentuojamas tik informacijos pasiekiamumas, nuomonių įvairovė, požiūrių pliuralizmas. Kai medijų aplinka buvo daugmaž vieninga, saugiai kuruojama ir kontroliuojama profesionalų – televizijos, radijo, dienraščių – paprastam vartotojui nereikėjo papildomų įgūdžių.

Tačiau dabar ji yra nepalyginamai įvairesnė, turinys yra nepalyginamai tirštesnis, šalia profesionalios žurnalistikos yra daug melo, gandų, propagandos, todėl ir medijų politika privalo į tai atsižvelgti, žiūrėti į medijų pasaulį XXI amžiaus akimis.“

AUKSĖ BALČYTIENĖ, VDU
VIEŠOSIOS KOMUNIKACIJOS
KATEDROS PROFESORĖ

KODĖL REIKIA MIR?

MIR įgūdžiai – XXI amžiaus įgūdžiai

MEDIJŲ RAŠTINGUMAS SKATINA PILIETIŠKUMĄ

Pedagogų pastangos skatinant medijų raštingumą didina jaunimo įsitraukimą į politiką (darant spaudimą valdžios institucijoms, korporacijoms bei NVO), atskleidžia mokslininko Joseph Kahne studija [9].

STIPRINA NACIONALINĮ SAUGUMĄ

Lietuva susiduria su tokiomis informacinėmis grėsmėmis, kaip propaganda – skelbiama 2020 m. Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime. Kovoiant su propagandos ir kitais informaciniais iššūkiais, saugumo ekspertai pažymi poreikį ugdyti piliečių sąmoningumą ir kritinį mąstymą bei skatinti žiniasklaidos raštingumą šalyje [10].

MEDIJOS GERINA SOCIALINĮ GYVENIMĄ

83 proc. „Pew Research Center“ tyrimo respondentų teigė, kad naudojimasis soc. medijomis jiems leidžia pajusti didesnę ryšį su draugais ir būti labiau informuotais apie jų draugų gyvenimą [11].

SKAITMENINĖS MEDIJOS REIKALINGOS DARBUI

Pasaulio ekonomikos forumo atliktoje skaitmeninių medijų poveikio apklausoje beveik 70 proc. dalyvių sutiko, kad skaitmeninių medijų naudojimas darbo reikalais padidėjo ir toliau didės ateityje [12].

MIR REIKALINGAS SVEIKAI DEMOKRATIJAI

„MIR yra laisvos saviraiškos ir informacijos esmė, kurią sudaro piliečių supratimas apie medijų, žiniasklaidos ir kitų informacijos teikėjų funkcijas, kritiškas jų turinio vertinimas bei gebėjimas ir kaip vartotojams, ir kaip informacijos turinio kūrėjams priimti pagrįstus sprendimus“, – UNESCO [13].

MIR SKATINA SVEIKĄ ŽINIASKLAIDOS APLINKĄ

UNESCO pažymi, jog sudarius tinkamas sąlygas, MIR tampa svarbia priešlaikine skatinant visiems vienodą prieigą prie informacijos ir žinių, laisvą, nepriklausomą ir pliuralistinę žiniasklaidą ir informacijos sistemas [14].

MEĐIJŲ IR INFORMACINIS RAŠTINGUMAS LIETUVOS KULTŪROS POLITIKOJE

Kultūros įstaigos, turinčios tankų ir gerai išvystytą infrastruktūros tinklą Lietuvoje, taip pat gali prisidėti prie raštingos visuomenės ugdymo šioje srityje. Kultūra plačiąja prasme yra suvokiama kaip pilietinio gyvenimo aktyvintoja. Šis požiūris atsispindi ir Europos Sąjungos bei Lietuvos strateginiuose dokumentuose. Europos Komisija komunikate dėl Europinės tapatybės stiprinimo per švietimą ir kultūrą akcentavo, kad „visoms valstybėms narėms vienodai svarbu išnaudoti visą švietimo ir kultūros potencialą, skatinantį darbo vietų kūrimą, teisingumą bei aktyvų pilietiškumą“ [15].

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ [16], skiltyje „Sumani visuomenė“ yra įvardijami ilgalaikiai kultūros tikslai – stiprinti kūrybinę iniciatyvą ir veiklią visuomenę. 2014-2020 metų Nacionalinėje pažangos strategijoje (NPP) [17] numatyta, kad kultūra yra horizontalus prioritetas, kuriam yra keliami tikslai: stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę, didinti visuomenės kūrybingumą, bendruomeniškumą ir pilietiškumą, formuoti pozityvią viešąją erdvę.

LIETUVA 2030

Sumani visuomenė

Sumani ekonomika

Sumanus valdymas

Visuomenės ugdymas, mokslas ir kultūra

Veikli ir solidari visuomenė

Kultūra:

1. Stiprinti visuomenės tapatybę, didinti visuomenės kūrybingumą, bendruomeniškumą ir pilietiškumą
2. Plėtoti aukštos kokybės kultūros paslaugas, užtikrinant jų įvairovę, inovatyvumą ir prieinamumą

Skatinti mokytis visą gyvenimą

Didinti gyventojų gerovę ir socialinę aprėptį

Stiprinti tapatybę, pilietiškumą, atsakomybę ir bendradarbiavimą

Didinti bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų vaidmenį

Skatinti kūrybiškumą, verslumą ir lyderystę

Didinti gyventojų kokybišką užimtumą

Skatinti žinių kūrimą, sklaidą ir panaudojimą

Skatinti sveikatos, gamtinės ir kultūrinės aplinkos tausojimą

Siekiant įgyvendinti pokyčius sumanios visuomenės srityje, tarp NPP 2014-2020 metų prioritetų yra išskirti tikslai stiprinti tapatybę, pilietiškumą, atsakomybę ir bendradarbiavimą bei skatinti žinių kūrimą, sklaidą ir panaudojimą (Pav. 1). Šiuolaikinėje visuomenėje, kai skaitmenizacija ir naujienų kūrimas bei prieinamumas darosi vis paprastesnis, ne tik švietimo įstaigos, kuriančios ugdymo programas, tačiau ir plačiai visuomenei prieinamos kultūros paslaugos gali prisidėti prie mokymosi visą gyvenimą skatinimo ir aktyvios bei sąmoningos pilietinės visuomenės kūrimo. Svarbu akcentuoti ir tai, kad kultūros įstaigų vaidmuo medijų ir informacinio raštingumo srityje yra akcentuojamas ir naujajame 2021-2030 metų NPP.

Šie strateginiai tikslai atsispindi ir XVII Vyriausybės programoje. Vyriausybės programos įgyvendinimo plane yra išskirta 2.1. Kryptis „Darnios ir kūrybingos asmenybės ugdymas kultūros, meno ir švietimo priemonėmis, kuriant darnią pilietinę visuomenę ir veiksmingą darbo rinką“. Šios krypties tikslai turi būti pasiekiami skatinant mokymąsi visą gyvenimą, kuriant kūrybingumo ir kritinio mąstymo ugdymo modelius ir jų prieigą bei ieškant sprendimų ugdyti medijų ir informacinį raštingumą tiek mokyklose, tiek ir visuomenėje plačiąja prasme.

Dėmesys kritiškai mąstančio ir pilietiškai aktyvaus asmens ugdymui yra akcentuotas ir kultūros ministro 2019 m. patvirtintose Visuomenės informavimo politikos strateginėse kryptyse 2019–2022 metams.

V-osios krypties „Informacinėms grėsmėms atspari, raštingumo gebėjimus ugdanti visuomenė“ uždavinys: „Didinti visuomenės gebėjimus kritiškai vertinti visuomenės informavimo priemonėse pateiktą informaciją, ugdyti medijų ir informacinį raštingumą“ [18].

Nepaisant aiškaus teorinio kultūros įstaigų vaidmens skatinant visuomenės pilietiškumą ir raštingumą, kultūros prieinamumas Lietuvoje išlieka opi problema. Strateginiuose kultūros politikos formavimo dokumentuose yra pabrėžiama, kad dėl kultūros paslaugų prieinamumo (tiek finansinio, tiek fizinio) tarp Lietuvos regionų egzistuoja kultūros paslaugų prieinamumo netolygumai. Kultūros veiklose dalyvaujančių gyventojų dalis Lietuvos mažuose miesteliuose ir kaimuose, lyginant su 2014 m., didėjo 10,3 proc. p. ir 2017 m. siekė 40,4 proc., taigi pastaraisiais metais ši atotrūkio problema mažėja, tačiau ir toliau išlieka aktuali. 2019 metais „Estep“ atliktame kultūros paslaugų vertinime išskirtas problemų kultūros srityje medis. Šioje problematikoje yra akcentuojama, kad dėl atitinkamų priežasčių tiek kultūros paslaugų pasiūlos, tiek paklausos srityse šalyje yra žemi pilietiškumo, socialinio kapitalo, kritinio mąstymo rodikliai. Siekiant bent dalinai sumažinti šias nacionalines problemas pilietiškumo srityje, kultūros įstaigos privalo geriau išnaudoti turimą infrastruktūrą galinčią atitikti visuomenės socialinius poreikius. Vienas tokių – menkai išnaudojamas kultūros indėlis sprendžiant socialines problemas, ugdant visuomenės kritinį mąstymą ir informacinį raštingumą (2 pav).

Pav. 2. Kultūros sritys problemų medis.

Šaltinis: Lietuvos ūkio sektorių finansavimas po 2020 vertinimas. Kultūra 2019 m.

Atsižvelgus į schemoje akcentuojamas problemas, vertintojai siūlo po 2020 m. kultūros sektoriui iškelti tikslą – ugdyti visuomenės kritinį mąstymą, kūrybiškumą ir pilietiškumą per tolygų, kokybišką visuomenės kultūrinio aktyvumo didinimą. Keli iš šiam tikslui keliamų uždavinių yra:

1.1. Užtikrinti kokybiškų kultūros paslaugų prieinamumą visoje Lietuvoje.

1.2. Stiprinti gyventojų kultūrinės ir informacinės kompetencijas.

Į pateiktas rekomendacijas buvo atsižvelgta rengiant Lietuvos kultūros politikos strategiją „Kultūra 2030“. Vienas iš strategijoje keliamų tikslų:

3 tikslas: Formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą:

3.1. Stiprinti gyventojų ir institucijų atsparumą informacinėms grėsmėms, pilietinį aktyvumą ir žinias.

3.2. stiprinti mąstymą profesionaliai vertinant kultūros reiškinius. (Medijose pateikiamą informaciją taip pat galima laikyti kultūros reiškiniu).

Kultūros indėlis gyventojų pilietiškumui ir socialiniam kapitalui yra itin vertingas, todėl bendruomenių įgalinimas veikti MIR srityje yra vienas iš kultūros politikos įgyvendintojų uždavinių. Kultūros įstaigos, ypač plačiai Lietuvoje išvystytas bibliotekų tinklas, kurį sudaro Lietuvos nacionalinė biblioteka, apskričių ir savivaldybių bibliotekos, mokslo ir studijų bibliotekos, specialiosios ir kitos bibliotekos [19] – 2365 bibliotekos [20] – turi tinkamą infrastruktūrą, metodinę aplinką ir specialistus, įgalinti ir ugdyti bendruomenės MIR srityje.

2365 bibliotekos*

*nacionalinė biblioteka, apskričių ir savivaldybių bibliotekos, mokslo ir studijų bibliotekos, specialiosios ir kitos bibliotekos [19].

MIR UGDYMO SITUACIJA LIETUVOJE

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje susidomėjimas medijų raštingumu augo, o kartu su juo didėjo iniciatyvų bei įsitraukiančiųjų į šį lauką skaičius. Dar 2012 metais Lietuvos Respublikos Seimo patvirtinta Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ numatė sumanios visuomenės kūrimo orientyrą: „Kurti gyvybingą informacinę viešąją erdvę, skatinant pilietiškai atsakingą žiniasklaidą ir ugdant visuomenės gebėjimus kritiškai vertinti viešojoje erdvėje pateikiamą informaciją, ją analizuoti ir vertinti. Visose ugdymo įstaigose įgyvendinti žiniasklaidos raštingumą didinančias programas. Gerbti laisvą spaudą, skatinti savireguliacijos procesus žiniasklaidoje.“ [21] Šiandien medijų ir informacinio raštingumo ugdymo svarba pažymima ne viename šalies strateginiame dokumente. Informacinėms grėsmėms atspari ir raštingumo gebėjimus ugdanti visuomenė yra viena iš Lietuvos visuomenės informavimo politikos strateginių kryptių. Siekiama plėtoti MIR kaip strateginį prioritetą, ugdyti visuomenės kritinį mąstymą, gebėjimus vertinti informaciją, žadinti pilietinį aktyvumą, skatinant piliečių dalyvavimą ir kūrybą (raišką).

Būdų skatinti MIR gebėjimų ugdymą Lietuvoje ieško tiek valstybinės įstaigos, tiek ir nevyriausybinės organizacijos. Paskutinį kartą 2016 m. Europos Tarybos atliktoje studijoje buvo suskaičiuoti 83 suinteresuoti subjektai Lietuvoje, viena ar kita forma veikę 2010-2016 m. šioje srityje. Norėdami įvertinti šių dienų situaciją, mes tolimesnėje ataskaitos dalyje pateikiame 2019-2020 m. MIR iniciatyvų ir suinteresuotų šalių analizę. Išskyrėme 43 per pastaruosius metus vykusias arba vykstančias iniciatyvas ir suskirstėme jas pagal jų tikslines auditorijas, tematiką, veiklos tipus ir kitus kriterijus, kurie aprašomi šios ataskaitos 31 psl.

KAIP MEDIJOMIS NAUDOJASI LIETUVIAI?

Nepaisant vykusių ir vykstančių iniciatyvų, Lietuvoje MIR lygis išlieka žemas – 37,8 balo, pagal 2017 m. „Spinter tyrimai“ atliktą „Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimą“. Tarptautinio OSIS tyrimo duomenimis, 2019 m. vertinime Lietuvai medijų raštingumo srityje atitenka 52 balai su kuriais Lietuva atsiduria žemiau ES vidurkio (17 vieta) [22].

Kaip teigiama Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo tyrime, nors visos Europos Sąjungos valstybės [23] pritaria žiniasklaidos raštingumo skatinimui, tarp jų egzistuoja žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo skirtumai, kurių neadresuojant ir nekuriant tinkamos skaitmenizavimui infrastruktūros, jie lems šalių ekonominio ir kultūrinio konkurencingumo atsilikimą globaliu mastu [24]. Be to, žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumas turės įtakos ir valstybių pilietinio ir politinio gyvenimo kokybei [25]. Visuomenės kritiško informacijos vertinimo trūkumas ir žemi žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo rodikliai gali ateityje didinti problemų lauką tam neatspariose visuomenėse [26]. Tad, MIR ugdymo ir kritiško informacijos vertinimo skatinimo poreikis Lietuvoje išlieka itin aukštas ir šiandien.

7 iš 10 (73 proc.) tyrimo dalyvių kasdien ar kasdien ar beveik
kasdien žiūri televiziją.

A hand holding a smartphone with a YouTube logo on the screen. The background is a light blue gradient.

7 val. 37 min.

praleidžiamos su medijomis per parą;

KAIP MEDIJOMIS NAUDOJASI LIETUVIAI?

Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo tyrimas parodė, kad esama požymių, būdingų skirtingo amžiaus žiniasklaidos priemonių vartotojų grupėms: *patiklumas informacijai; pasyvumas kuriant turinį, dalyvaujant viešojoje komunikacijoje ir naudojant informacijos šaltinius užsienio kalbomis.*

Televizija

laikoma svarbiausiu informacijos šaltiniu – televizijos svarba vidutiniškai vertinama 4,5 balo 5 balų skalėje. Internetas – 4,08, radijas – 4,06.

Facebook

jaunimo iki 18 m. tarpe pagrindinis naujienų šaltinis yra socialiniai tinklai – dažniausiai „Facebook“ [27].

49 %

kas antras respondentas nurodė pastebintis propagandos apraiškas, o 38 proc. pastebėjo netikras naujienas.

64 %

apklaustųjų per paskutinius metus teko susidurti su situacija, kuomet jie patikėjo naujiena, kuri paskui paaiškėjo esanti netikra.

19 %

penktadalis respondentų teigė per pastaruosius metus sukūrę vienokio ar kitokio turinio.

2 %

respondentų teigė per pastaruosius metus sukūrę straipsnį laikraščiui, žurnalui ar internetiniam naujienų portalui.

13 %

sukūrusių kokį nors turinį žiniasklaidos priemonėmis naudojosi pasisakyti jiems asmeniškai svarbiu politiniu ar pilietiniu klausimu.

2 %

tyrimo dalyvių nurodė per paskutinius tris mėnesius kreipėsi į žiniasklaidos priemonę dėl jų manymu netinkamo turinio.

ANALIZĖ: MIR INICIATYVOS LIETUVOJE

Medijų ir informacinio raštingumo skatinime dalyvauja įvairūs aktoriai iš skirtingų sektorių. Kai 2016 m. buvo atlikta Europos audiovizualinės observatorijos (Europos Tarybos agentūros) studija, klasifikuojanti medijų raštingumo praktikas 28-iose ES šalyse, tarp visų įvardintų iniciatyvų vykusių nuo 2010 m. didžiausia dalis jų buvo pilietinės visuomenės inicijuotos veiklos. Aktyviai veikė ir viešosios institucijos, ir akademinis sektorius [28].

Norėdami įvertinti, kokios iniciatyvos vyksta ar vyko Lietuvoje per pastaruosius metus bei identifikuoti pagrindinius aktorius MIR ugdymo srityje, atlikome 2019-2020 m. iniciatyvų ir suinteresuotų šalių analizę, kurią pateikiame šioje dalyje. Surinkti analizės duomenys yra indikaciniai, siekiant suprasti bendrą medijų ir informacinio raštingumo veiklų vaizdą Lietuvoje, o ne siekiant surasti visas MIR srityje įgyvendintas iniciatyvas 2019-2020 m. laikotarpiu, todėl analizuojamų iniciatyvų sąrašas nebūtinai yra baigtinis. Klasifikuojant iniciatyvas, daugiausia buvo vadovaujamosi Europos audiovizualinės observatorijos klasifikacijos metodu. Iniciatyvos suskirstytos pagal šiuos kriterijus: atstovaujami sektoriai; MIR įgūdžiai; auditorija; iniciatyvos tipas ir veikimo lygis (detalesnį kriterijų aprašymą galite rasti priede Nr. 1).

Tolimesnėse dalyse aptariame šios analizės bendrines išvadas, apžvelgiame kiek ir kokių iniciatyvų vyksta, kokie sektoriai ir jų atstovai aktyviausiai įsitraukia į MIR veiklas. Visą analizuojamų iniciatyvų sąrašą galite rasti priede Nr. 2.

34 organizacijos

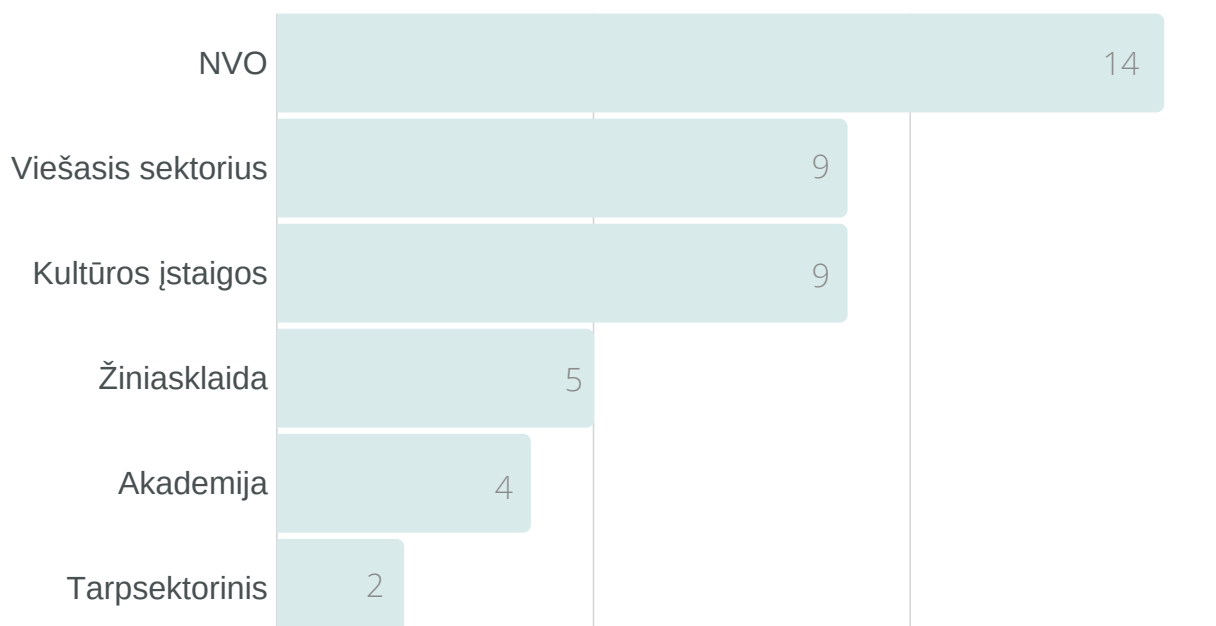
2019-2020 m. vykdė / vykdo MIR iniciatyvas

REZULTATAI: INICIATYVOS

Atliktos analizės duomenimis, Lietuvoje 2019-2020 metais MIR veikė ar veikia 34 skirtingos suinteresuotos šalys (angl. *stakeholders*), kurios vykde / vykdo 43 iniciatyvas. Daugiausiai veiklų organizavo nevyriausybinės organizacijos (14), valstybinės institucijos (9) bei kultūros įstaigos (9) – daugiausia bibliotekos. Akademinė bendruomenė vykdo 4 iniciatyvas, daugiausiai tai mokslinių tyrimų grupės, vykdančios mokslinius tyrimus Vilniaus universitete (VU), Vytauto Didžiojo universitete (VDU) bei Kauno technologijos universitete (KTU).

Analizėje išskyrėme du tarpsektorinio bendradarbiavimo pavyzdžius – iniciatyvą „Demaskuok“ bei Nacionalinio medijų ir informacinio raštingumo tinklą. Kitos viešojo bei nevyriausybinių sektoriaus iniciatyvos taip pat įgyvendina bendras veiklas, tačiau dėl aiškios vieno sektoriaus lyderystės tokioms iniciatyvoms priskyrėme vieną pagrindinį sektorių – pavyzdžiui, Nacionalinės švietimo agentūros (NŠA) įgyvendinta Medijų raštingumo ugdymo programa Lietuvos mokyklose.

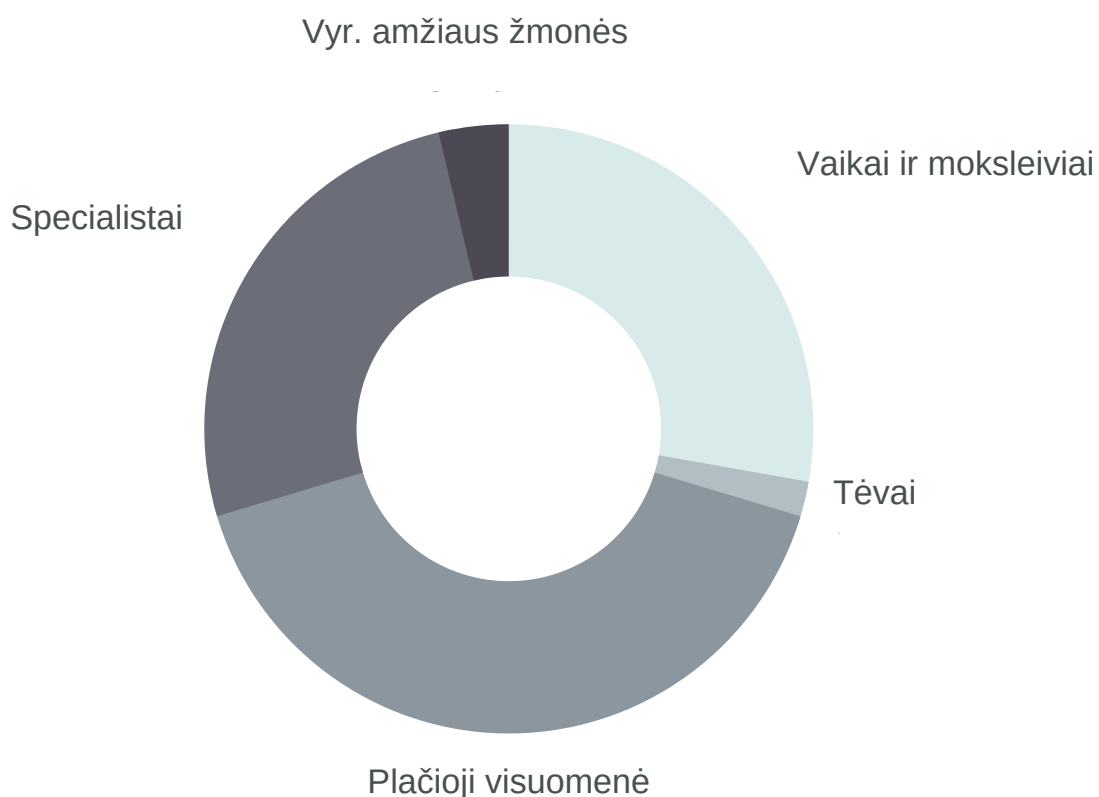
Žiniasklaidos sektorius įgyvendina 5 iniciatyvas, taip pat daug trumpalaikių iniciatyvų (25) žiniasklaidos srityje parėmė Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas (toliau – SRT fondas). Vilniaus universitetas taip pat yra paruošęs atvirus nuotolinius kursus MIR tema.

AUDITORIJA

Daugiausia viešinimo iniciatyvų yra orientuotos į plačiąją visuomenę (22), siekiant supažindinti piliečius su MIR tema ir kelti jų sąmoningumą, kaip saugiai ir atsakingai naudoti medijas. Aiškiai yra išskiriama vaikų ir moksleivių (15) bei mokytojų (6) grupė, priskiriama specialistams. Kelios iniciatyvos orientuojasi į kitus specialistus – MIR ekspertus bei viena iniciatyva yra tikslingai orientuota į regionų žurnalistus. Tarp specialistų taip pat priskiriamos dvi iniciatyvos skirtos bibliotekininkų kompetencijoms ugdyti. Kitos iniciatyvos orientuojasi į vyresnio amžiaus žmones ir kitas tikslines grupes, pavyzdžiui, tėvus.

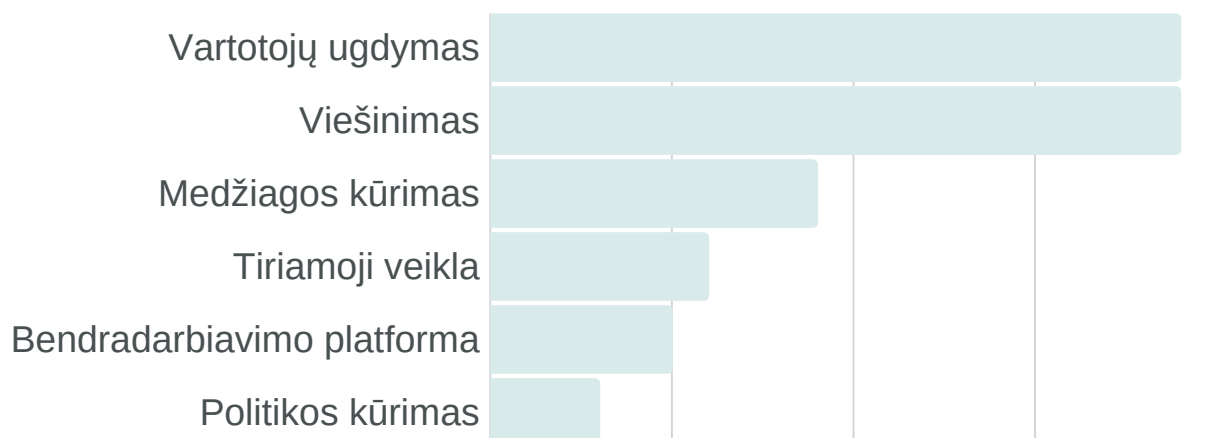
Daugiau nei pusė iniciatyvų yra įgyvendinamos nacionaliniu lygmeniu (27), veiklas koordinuojant iš centrinių institucijų. Regionines veiklas (11) daugiausia įgyvendina apskričių bei savivaldybių bibliotekos. Verta paminėti, kad regionams vis daugiau dėmesio skiria ir kiti MIR veiklų organizatoriai, dėl įgūdžių nelygybės Lietuvoje. Kelios iniciatyvos (5) veikė ar veikia tarptautiniu lygiu.

VEIKLOS

Dėl medijų ir informacinio raštingumo temos kompleksškumo, daugeliui MIR iniciatyvų galima priskirti kelis veiklos tipus. Tačiau daugiausiai iniciatyvų orientuota į tiesioginį vartotojo įgūdžių ugdymą (19), rengiant mokymus ar seminarus su konkrečiais mokymo tikslais bei į viešinimo kampanijas (19), kurių tikslas nėra suteikti tiesioginių įgūdžių MIR srityje, tačiau supažindinti su tema, jos keliamais iššūkiais ir paskatinti tikslines grupes ugdyti įgūdžius ateityje.

Daug dėmesio yra skiriama ir medžiagos kūrimui (9), kuria gali naudotis MIR edukatoriai bei visuomenė, norinti mokytis MIR savarankiškai. Politikos formavimui yra išskirtos 3 valstybinės institucijos. Daugiausiai tai su dezinformacija ir nacionaliniu saugumu bei visuomenės skaitmeniniu raštingumu susijusios veiklos. Akademinė bendruomenė įsitraukia vykdydama tyrimus ir MIR stebėseną, tokių tiriamųjų iniciatyvų išskiriame šešias. Dar penkios iniciatyvos kūrė ar kuria bendradarbiavimo platformas, kurios konferencijų, seminarų metu, duomenų bazių ar tinklo sukūrimu sukuria aplinką ir sąlygas MIR atstovų bendradarbiavimui.

MIR ĮGŪDŽIAI

Medijų ir informacinis raštingumas apima skirtingas, tačiau tarpusavyje glaudžiai susijusias kompetencijas, todėl daugelis iniciatyvų renkasi sudėtinį įgūdžių ugdymą, kai apjungiami, pavyzdžiui, medijų naudojimo ir kritinio vertinimo gebėjimai (10 iniciatyvų). Tačiau, žiūrint bendrai, matosi, kad daugiau nei pusė MIR iniciatyvų Lietuvoje įtraukia kritinio mąstymo ugdymą (29), mokant visuomenę tikrinti informacijos šaltinius bei skaityti naujienas naudojantis keliomis žiniasklaidos priemonėmis, dekonstruoti naujienas ir nepasiduoti emocijoms vertinant skaitomą turinį. Taip pat daug dėmesio yra skiriama ir medijų naudojimui įgūdžiams skatinti (18). Tikslinei auditorijai yra suteikiamos žinios, kaip pasiekti medijas, kaip jomis naudotis, kaip ieškoti, gauti, naudoti informaciją ir pan. Svarbu akcentuoti, kad norint suvokti medijas yra svarbu ne tik mokėti jomis naudoti, bet ir kurti. Kūrybiškumą MIR srityje ugdo gerokai mažiau iniciatyvų (8). Kino centras „Skalvija“ yra itin aktyvus šioje srityje, vykdamas 3 kūrybines iniciatyvas moksleiviams bei vaikams. Visos mūsų pastebėtos kūrybiškumo iniciatyvos veikia nevyriausybiname bei kultūros sektoriuose. Į tarptautinius projektus įsitraukusios iniciatyvos skatina tarpkultūrinį dialogą MIR srityje, skatinant toleranciją ir kovojant su neapykantos kalba ir pan. Išskyrėme dvi iniciatyvas, kurios ugdo dalyvavimą ir akcentuoja medijų atveriamas galimybes kitose gyvenimo srityse, pavyzdžiui, aktyvesniam pilietiškumui.

Tarpkultūrinis dialogas; Dalyvavimas

VIEŠASIS SEKTORIUS

Viešojo sektoriaus institucijos medijų ir informacinio raštingumo (MIR) ugdymui per pastaruosius dvejus metus daugiausiai dėmesio skyrė įgūdžių ugdymui, organizuojant mokymus bei rengiant informacines konferencijas, seminarus šia tema.

Iš viešojo sektoriaus institucijų, aktyviai šioje temoje veikia Nacionalinė švietimo agentūra (NŠA), kuri, finansuojama Šiaurės ministrų tarybos, parengė MIR metodinę medžiagą mokytojams, siekiant temą integruoti į mokymosi procesą visuose mokymosi lygiuose. Taip pat, bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis, paruošta bendraamžių švietėjų programa. Parengtą metodinę medžiagą apie MIR, skirta mokytojams atvirai prieinama internetinėje platformoje: <https://duomenys.ugdome.lt/?/mm/dry/med=2>.

Viešojo sektoriaus MIR iniciatyvos yra orientuotos į kelias pagrindines tikslines grupes: daugiausia tai moksleiviai, kurie medijomis naudojami aktyviai ir intuityviai, tačiau stokoja patirties ir kritinio mąstymo įgūdžių įvertinti medijų, ypač informacijos pateiktos socialiniuose tinkluose, turinį. Taip pat, daug dėmesio yra skiriama mokytojų ugdymui šioje srityje. Vis didesnis teorinis dėmesys yra atkreipiamas ir į tėvų ugdymą, tačiau atitinkamų iniciatyvų kol kas nėra įgyvendinama.

Užsienio reikalų ministerija ir Krašto apsaugos ministerija daugiausiai orientuojasi į informacinių grėsmių, tokių kaip dezinformacija, mažinimą Lietuvoje, siekiant didinti visuomenės kritinį mąstymą bei atsparumą informacinėms manipuliacijoms ir tokiu būdu stiprinti mūsų nacionalinį saugumą. Kultūros ministerija MIR įtraukia į savo strateginius tikslus, rengia kultūros specialistų įgūdžių mokymus, viešinimo renginius ir kitaip įsitraukia į MIR politikos formavimo ir įgyvendinimo veiklas.

Du pagrindiniai įgūdžiai į kuriuos orientuojasi viešajame sektoriuje veikiančios MIR iniciatyvos – gebėjimo naudotis medijomis bei kritinio mąstymo ugdymas. Į visuomenės kūrybiškumą MIR srityje yra kreipiamas mažiausias dėmesys, vos 2 iniciatyvos gali būti priskiriamos šiai temai.

KULTŪROS ĮSTAIGOS

Kultūros sektoriuje, aktyvų vaidmenį atlieka Lietuvos kultūros taryba (LKT), kuri 2014-2018 metais finansavo įvairius medijų ir informacinio raštingumo projektus. Aktyviausios kultūros įstaigos, įsitraukusios į šį procesą, yra apskričių ir savivaldybių viešosios bibliotekos, kurios bendradarbiaudamos su nevyriausybinėmis organizacijomis, žiniasklaidos atstovais ar akademikais rengė mokymus bei informacines veiklas šia tema. Bibliotekų tikslinė auditorija dvilypė: daugiausia yra orientuojamasi į vyresnio amžiaus asmenis, kurie stokoja skaitmeninių įgūdžių. Šiai spragai užpildyti Informacinės visuomenės plėtros komitetas (IVPK) prie Susisiekimo ministerijos bibliotekose įgyvendina skaitmeninių įgūdžių projektą „Prisijungusi Lietuva“, tačiau jis neatliepia medijų raštingumo įgūdžių. Apskričių bibliotekos 2020 metais vykdo projektą, kurio tikslas yra kelti bibliotekų specialistų kompetencijas medijų raštingumo srityje ir paruošti metodiką MIR įgūdžių lavinimui kartu su skaitmeniniais įgūdžiais.

Lietuvos kino centras vykdo kino edukacijos projektus („Kino edukacijos ugdymo bazė“, „Kino klubai“, „Jaunojo žiūrovo kino diena“) ir jais plėtoja vizualinio raštingumo ugdymo procesus, lavinant moksleivių įgūdžius „skaityti“, kritiškai vertinti ir kurti vaizdinę informaciją.

Geografiškai, iniciatyvos veikia tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu, tiek ir regioniniu lygiu. Bibliotekose veikiančios iniciatyvos yra labiausiai lokaliai, nes orientuojasi į savo bibliotekos lankytojų auditoriją. LKT daugiausiai finansavo vietinės reikšmės projektus ir iniciatyvas, o Šiaurės ministrų taryba rėmė nacionalinį MIR įgyvendinimą Lietuvos mokyklose.

Apibendrinant, viešojo sektoriaus iniciatyvos MIR srityje yra siauros, daugiausiai orientuotos į moksleivius ir jų kritinio mąstymo ugdymą. Vietinės reikšmės iniciatyvos yra organizuojamos Lietuvos viešosiose bibliotekose periodiškai, tam gavus finansavimą iš LKT, tačiau, atsižvelgiant į tikslinę auditoriją – senjorus – mokymų programa tokiu atveju yra labiau orientuota į skaitmeninių įgūdžių ugdymą, diskusiją apie medijų suvokimą paliekant nuošalyje. Kūrybiškumas bei dalyvavimas yra dvi MIR kompetencijos, sulaukiančios mažiausiai dėmesio iš visų viešajame sektoriuje vykstančių iniciatyvų sritis.

ŽINIASKLAIDA

Vis dažniau pabrėžiamas žiniasklaidos vaidmuo ne tik kovojant su šiuolaikinėmis informacinėmis grėsmėmis, bet ir užsiimant gyventojų švietimu, medijų raštingumo kompetencijų ugdymu. Lietuvoje taip pat matome augantį žiniasklaidos įsitraukimą į MIR srities veiklas. Žiniasklaidos organizacijos savo iniciatyvomis daugiausiai dėmesio skiria kritiškumo aspektui, atliepiant propagandą, dezinformaciją ir kitas informacines grėsmes. Nacionalinė žiniasklaida prie visuomenės medijų raštingumo ugdymo prisideda viešinimo iniciatyvomis, tokiomis kaip faktų tikrinimas.

Šiuo metu vyksta 5-ios žiniasklaidos iniciatyvos. Aktyviai šioje srityje veikia nacionalinis transliuotojas LRT, kuris turi kelias iniciatyvas skirtas sąmoningumo kėlimui. Daugiausia vyrauja viešinimui skirtos iniciatyvos, pasitelkiant žiniasklaidos priemonių kanalus. Tokios iniciatyvos veikia nacionaliniu lygiu, siekiant pasiekti plačiąją visuomenę. Pastebimas ir žiniasklaidos įsitraukimas į ugdymo veiklas – multimedijų agentūra „Nanook“ bendradarbiaujant su Lietuvos žurnalistikos centru, JAV ambasada bei LRT, rengia „Žurnalistikos laboratorijos“ mokymus moksleiviams, jiems padedant tobulinti savo mokyklos laikraščio ar internetinio žurnalo koncepciją bei turinį.

Nekomercinio kultūros ir šviečiamojo turinio kūrimas bei sklaida Lietuvos žiniasklaidoje remiamas ir Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo. Šis fondas nuo 2016 m. skiria paramą žiniasklaidos iniciatyvoms medijų raštingumo tematika. SRT fondas 2019-2020 m. finansavo 25 viešosios informacijos rengėjų medijų raštingumo projektus. Šių veiklų finansavimo pagrindu, iniciatyvas vykdo ir žurnalistus vienijančios asociacijos, tokios kaip Lietuvos žurnalistų sąjunga.

Medijų raštingumo tematikos iniciatyvos remiamos ir Šiaurės ministrų tarybos, kuri nuo 2015 m. remia žiniasklaidos priemones ir žurnalistus. „Tautinių bendrijų žiniasklaidos rėmimo programą“ žiniasklaidai Baltijos šalyse iki šiol sudarė trys pagrindinės dalys: mokymai tautinių bendrijų žurnalistams, medijų ir informacinio raštingumo ugdymas tarp jaunimo bei nepriklausomos žiniasklaidos projektų rėmimas.

NVO PILIE TINĖ VISUOMENĖ

Dar 2016 m. vykdyta Europos Tarybos studija, identifikuojanti medijų raštingumo iniciatyvas 28-iose ES šalyje, skelbė, kad aktyviausiai šioje srityje veikia pilietinė visuomenė (angl. *civil society*). Lietuvoje pilietinės organizacijos taip pat veikia aktyviai ugdat ir kitaip skatinant medijų ir informacinį raštingumą.

2019-2020 metais vykdyta / vykdoma 14 nevyriausybinų organizacijų (NVO) iniciatyvų. Aktyvūs nevyriausybinių sektoriaus veikėjai: VŠĮ „Meno avilys“, Pilietinio atsparumo iniciatyva (Civic Resilience Initiative), Lietuvos žurnalistikos centras, Vilniaus politikos analizės institutas, Media4Change, Lietuvos „elfai“, Skalvija, kurių iniciatyvos MIR srityje vyksta tęstinai. Didžiausia dalis NVO iniciatyvų yra orientuotos į moksleivius arba tikslines grupes, tokias kaip mokytojai ar moksleivių tėvai.

Daugiausia iniciatyvų siekia ugdyti savo auditorijos kritiško vertinimo bei medijų naudojimo įgūdžius. Dažniausi iniciatyvų tipai – vartotojų įgūdžių ugdymas bei ugdymo medžiagos (pvz., metodikos) kūrimas, o iniciatyvos veikia įvairiais lygmenimis: nacionaliniu, regioniniu, tarptautiniu.

Lietuvos iniciatyva „Demaskuok“ susilaukė didelio tarptautinio dėmesio, kai apie ją buvo rašoma didžiuosiuose pasaulio naujienų portaluose. Šios iniciatyvos kovos su dezinformacijos būdai ir metodai buvo pastebėti tokių žiniasklaidos gigantų kaip „The Economist“, „Al Jazeera“, „Deutsche Welle“ ir kt. Lietuvos mastu tai ir sėkmingos tarpsektorinės iniciatyvos pavyzdys, apjungiantis žiniasklaidą, visuomenę ir valdžios institucijas.

Nacionalinio medijų ir informacinio raštingumo tinklas, kuriojamas Vilniaus politikos analizės instituto, yra dar viena tarpsektorinė iniciatyva, apjungianti viešojo sektoriaus, NVO bei akademijos atstovus. Šis tinklas 2019 m. diskusijų festivalyje „Būtent!“ inicijavo festivalio erdvės „Atspari Lietuva“ programą, kurios metu buvo diskutuojama įvairiomis medijų ir informacinio raštingumo, kritinio mąstymo temomis visoms amžiaus kategorijoms.

NVO iniciatyvas finansuoja ir remia Lietuvos kultūros taryba, Erasmus+, Šiaurės ministrų taryba, Britų taryba, JAV ambasada ir kt.

AKADEMINĖ BENDRUOMENĖ

Didieji Lietuvos universitetai, vykdančys komunikacijos, medijų ar politikos programas taip pat vykdo ir tyrimus medijų ir informacinio raštingumo srityje. Aktyviausi šioje srityje yra Vytauto Didžiojo universitetas ir Vilniaus universitetas. VDU universitetas aktyviai bendradarbiauja su UNESCO atstovybe Lietuvoje, yra įkūręs Medijų ir informacinio raštingumo tyrimų centrą. VU yra parengęs atvirą nuotolinį Medijų ir informacinio raštingumo kursą, kuriame galima susipažinti su medijų teorijomis, propaganda ir MIR ugdymo įrankiais. Prieiga internete: <https://atviri.emokymai.vu.lt/course/view.php?id=2>

VDU, VU bei Kauno technologijos universitetas (KTU) turi tyrimo grupes, kurios vykdo analizes, stebėsenas bei kitus tyrimus MIR srityje. Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) Kūrybinių industrijų fakultetas dalyvauja Erasmus+ finansuotame tarptautiniame projekte, kurio tikslas yra atnaujinti MIR ugdymo medžiagą Lietuvos mokyklose. Universitetų tikslinės grupės yra akademikai, medijų srities profesionalai, kuriems yra reikalingi tyrimai ir analizės įvairių projektų įgyvendinimui ir politikos formavimui. Akademinė bendruomenė kaip partneriai taip pat įsitraukia į įvairias NVO, bibliotekų ar kitų MIR iniciatyvų organizatorių veiklas. Prie tiriamosios veiklos prisideda ir Rytų Europos studijų centras, kuris vykdo tyrimus dezinformacijos ir propagandos temomis, akcentuojant kritinio mąstymo svarbą nacionaliniam saugumui.

ANALIZĖ: IŠVADOS

- Lietuvoje vyrauja iniciatyvų MIR srityje įvairovė, įsitraukia įvairūs sektoriai, vykdydami tiek ilgojo, tiek ir trumpojo laikotarpio projektus.
- NVO (pilietinė visuomenė) MIR srityje veikia aktyviausiai, organizuoja tiek mokymus, tiek viešinio kampanijas, dalyvauja tarptautiniuose projektuose bei bendradarbiauja su vietos institucijomis. NVO iniciatyvos yra labiausiai orientuotos į jaunus žmones, kurie geba naudotis medijomis, tačiau stokoja kritinio mąstymo šioje srityje.
- Stipriai suinteresuotos valstybinės institucijos – Užsienio reikalų ministerija ir Krašto apsaugos ministerija deda pastangas, siekiant ugdyti kritinį mąstymą iš nacionalinio saugumo perspektyvos. Kultūros ministerija taip pat įsitraukia į visuomenės sąmoningumo kėlimo, MIR politikos formavimo veiklas.
- Lietuvos MIR ugdymo kontekste vis svarbesnis tampa žiniasklaidos vaidmuo. Ne viena pagrindinė žiniasklaidos priemonė vykdo netikrų naujienų dekonstrukcijų projektus, suteikia erdvės visuomenei rašyti komentarus ir reikšti nuomonę, taip pat aktyviai dalyvauja šviečiamosiose veiklose, bendradarbiaujant tiek su nevyriausybinėmis organizacijomis, tiek su valdžios institucijomis.
- Didžiausias dėmesys skiriamas medijų naudojimo ir kritinio mąstymo kompetencijoms, mažai iniciatyvų siekia ugdyti kūrybiškumo gebėjimus. Atsižvelgiant į Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo tyrimo rezultatus, komunikaciniai gebėjimai, apimantys ir kūrybiškumą, Lietuvoje siekia vos 2,9 balo iš 100, tad iniciatyvų šioje srityje trūkumas gali lemti žemų rodiklių tęstinumą.
- Nepaisant iniciatyvų įvairovės, ugdant visuomenės kritinį mąstymą ir medijų naudojimosi įgūdžius, visuomenės medijų raštingumo lygis lieka žemas – 37,8. Daugelis iniciatyvų orientuojasi į tuos pačius įgūdžius ir tikslinę – moksleivių – auditoriją.
- Aiškių gairių nacionaliniu lygmeniu trūkumas lemia iniciatyvų nepastovumą ir fragmentiškumą.
- Daug iniciatyvų yra trumpalaikės, veikiančios projektinės veiklos principu. Jų pasiekiamumą ir poveikį sunku įvertinti, todėl užtikrinti tvarumą, kuris yra itin svarbus MIR įgūdžių ugdyme, sudėtinga.

ŠALTINIAI

- [1] Pew Research Center (2020) „Many Experts Say Digital Disruption Will Hurt Democracy“. <https://www.pewresearch.org/internet/2020/02/21/many-tech-experts-say-digital-disruption-will-hurt-democracy/>
- [2] Ibid.
- [3] Nael Jebril, Stephen Jukes, Sofia Iordanidou, Emmanouil Takas. (2020) Journalism, Society and Politics in the Digital Media Era. Intellect Ltd.
- [4] Martens, H., Hobbs, R. (2015) How Media Literacy Supports Civic Engagement in a Digital Age. Atlantic Journal of Communication, pp. 120–137. <https://doi.org/10.1080/15456870.2014.961636>
- [5] Originali citata: „The spread of these technologies around the world is happening faster than the knowledge and efforts to apply them in ways that support rather weaken democracy.“
- [6] Buckingham, D. (2013) Media education: Literacy, learning and contemporary culture, John Wiley & Sons.
- [7] Ibid.
- [8] Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, „Medijų ir informacinis raštingumas“: <https://unesco.lt/komunikacija-ir-informacija/mediju-ir-informacinis-rastingumas>
- [9] Martens, H., Hobbs, R. (2015), How Media Literacy Supports Civic Engagement in a Digital Age.
- [10] Rytų Europos studijų centras (2017) Rusijos propaganda: analizė, įvertinimas, rekomendacijos. http://www.eesc.lt/uploads/news/id987/RESC%20monografija_propaganda.pdf
- [11] Pew Research Center (2015) „Teens, Technology and Friendships“. <https://www.pewresearch.org/internet/2015/08/06/teens-technology-and-friendships/>
- [12] World Economic Forum (2015) „Implications of Digital Media Survey“. <http://reports.weforum.org/human-implications-of-digital-media-2016/tables/>
- [13] Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, „Medijų ir informacinis raštingumas“.
- [14] Ibid.
- [15] Nauja Europos kultūros darbotvarkė (KOM/2018/267 galutinis). Briuselis, 2018-05-22.
- [16] Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>

ŠALTINIAI

- [17] Nacionalinė pažangos programa 2014-2020
<http://www.esparama.lt/nacionaline-pazangos-programa1>
- [18] Kultūros ministerija (2019) „Visuomenės informavimo politikos strateginės kryptys 2019-2022 metais“
- [19] Lietuvos Respublikos Seimas (2004) Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas (2004 m. liepos 15 d. Nr. IX-2378). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.238641>
- [20] Remiantis 2019 m. kovo 1 d. duomenimis <http://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/bibliotekos>
- [21] Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“.
- [22] OSIS (2019) „The Media Literacy Index 2019: Just think about it“.
<https://osis.bg/?p=3356&lang=en>
- [23] M. Reid, A. Burn, I. Wall, „Screening Literacy“. London: bfi, 2013
- [24] R. Hobbs, A. Jensen (2009) „The Past, Present, and Future of Media Literacy Education“. The National Association for Media Literacy Education’s Journal of Media Literacy Education (1).
- [25] SPINTER tyrimai, EKT. 2017. Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas
- [26] SPINTER tyrimai, EKT. 2017. Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas
- [27] LRT (2016 m. balandžio 18 d.) „Tyrimas: Lietuvos jaunimas naujienas daugiausia seka per socialinius tinklus“. Prieiga:
<https://www.lrt.lt/naujienos/mokslas-ir-it/11/133831/tyrimas-lietuvos-jaunimas-naujienas-daugiausia-seka-per-socialinius-tinklus>
- [28] European Audiovisual Observatory (2016) Mapping of media literacy practices and actions in EU-28, European Audiovisual Observatory, Strasbourg.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Klasifikuojant iniciatyvas, daugiausia buvo vadovaujamosi Europos audiovizualinės observatorijos klasifikacijos metodu. Iniciatyvos suskirstytos pagal šiuos kriterijus:

<p><u>Atstovaujami sektoriai:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Akademinė bendruomenė – akademinės institucijos, universitetai, trečiojo lygio švietimo paslaugų teikėjai;- Žiniasklaida – viešosios informacijos rengėjai;- Žurnalistų asociacijos;- Viešosios institucijos – ministerijos, departamentai, vietinės valdžios institucijos ir tarybos, pusiau valstybinės organizacijos, politikos kūrėjai;- Kultūros įstaigos – bibliotekos, muziejai, kultūros centrai- Internetinės platformos – internetinių platformų valdytojai ir operatoriai (tokie kaip socialinių tinklų internetiniai puslapiai, paieškų sistemos);- NVO - Pilietinė visuomenė – įskaitant fondus, ne pelno siekiančias organizacijas, meno ir kultūros organizacijas, labdaros organizacijas, idėjų kalves (angl. think-tanks), bendruomenes.- Tarpsektorinis bendradarbiavimas – įskaitant iniciatyvas įgyvendinimas kelių suinteresuotų subjektų iš skirtingų sektorių;- Kita.
<p><u>MIR įgūdžiai:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Kūrybiškumas – turinio kūrimas;- Kritinis vertinimas – suvokti, kaip veikia medijų industrija ir kaip formuojamos medijų žinutės; klausti, koku tikslu sukurtas turinys, ko siekia turinio kūrėjas, siekiant priimti apgalvotus sprendimus apie turinio pasirinkimą ir naudojimą; skirtingų medijų turinio formų pažinimas ir jų patikimumo, tiesos įvertinimas; internetinių saugumo grėsmių atpažinimas ir valdymas;- Tarpkultūrinis dialogas – iniciatyvos, kovojančios su radikalizacija ir neapykantą kurstančiomis kalbomis;- Medijų naudojimas – mokėjimas ieškoti, rasti, naršyti ir naudoti medijų turinį ir paslaugas;- Dalyvavimas – sąveikavimas ir dalyvavimas ekonominiuose, socialiniuose, kūrybiniuose, kultūriniuose visuomenės gyvenimo aspektuose pasitelkiant medijas ir skatinant demokratinį dalyvavimą ir pagrindinių teisių (angl. <i>fundamental rights</i>) įgyvendinimą.
<p><u>Auditorija</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Visuomenė;- Moksleiviai;- Specialistai (mokytojai, žurnalistai, MIR ekspertai, bibliotekininkai ir kt.);- Vaikai;- Vyresni žmonės;- Tikslinės grupės (pvz. tėvai);- Kita.

Projekto tipas

- **Bendradarbiavimo platforma** (konferencijos, seminarai, susitikimai, forumai, naujienlaiškiai, duomenų bazės);
- **Tiriamoji veikla** (kiekybiniai, kokybiniai tyrimai medijų raštingumo tema, kurie buvo publikuoti);
- **Politikos kūrimas** (įskaitant rekomendacijas, publikuotas ataskaitas);
- **Finansavimo suteikimas** (medijų raštingumo projektų ir veiklų finansavimas);
- **Vartotojų ugdymas** (projektai, suteikiantys paramą ir informaciją vartotojams per gyvą ar virtualų kontaktą);
- **Viešinimas** (sąmoningumo kėlimui skirtos kampanijos, kuriomis siekiama vartotojų elgesio pokyčio);
- **Medžiagos kūrimas** (produktai sukurti iniciatyvos, įskaitant publikuotą turinį internete, video, audio, ugdymo planai, programos, internetiniai puslapiai, metodikos, gairės).

Iniciatyvos veikimo lygmuo:

- Regioninis;
- Nacionalinis;
- Tarptautinis.

Priedas Nr. 2

2019 – 2020 metais įgyvendinamos iniciatyvos Lietuvoje medijų ir informacinio raštingumo tema

	Organizacijos pavadinimas	Iniciatyvos pavadinimas	Sektorius	MIR įgūdžiai	Auditorija	Iniciatyvos tipas	Veikimo lygmuo
1	Delfi.lt	„Melo detektorius“	Žiniasklaida	Kritinis vertinimas	Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
2	Demaskuok	„Demaskuok.lt“	Tarpsektorinis	Kritinis vertinimas	Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
3	Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie SM	„Prisijungusi Lietuva“	Valstybinė institucija	Medijų naudojimas	Vyresni žmonės	Vartotojų ugdymas	Nacionalinis
4	Jaunimo karjeros centras	„Šiuolaikinių skaitmeninių medijų raštingumas, dirbtinis intelektas ir jaunimo karjeros plėtra/DigiAI“	NVO	Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas	Specialistai (mokytojai)	Medžiagos kūrimas	Tarptautinis
5	Jaunimo reikalų departamentas prie SADM	Jaunimo informavimo taškai	Valstybinė institucija	Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas	Jaunuoliai	Vartotojų ugdymas; Viešinimas	Nacionalinis
6	Kauno apskrities viešoji biblioteka		Kultūros įstaiga	Medijų naudojimas	Visuomenė	Vartotojų ugdymas	Regioninis
7		„Vaizdaus turinio kūrimas“		Kūrybiškumas	Visuomenė	Vartotojų ugdymas	Regioninis
8	Kelmės r. sav. Žemaitės viešoji biblioteka	Edukacijos programa „Žaidžiame televiziją“	Kultūros įstaiga	Kūrybiškumas	Visuomenė	Viešinimas	Regioninis
9	KTU Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas	Mokslo grupė „Skaitmeninė kultūra, komunikacija ir medijos“	Akademinė bendruomenė	Medijų naudojimas	Specialistai (MIR ekspertai)	Tiriamoji veikla	Nacionalinis
10	Kultūros ministerija	Medijų forumas	Valstybinė institucija	Kritinis vertinimas	Specialistai; Visuomenė	Politikos kūrimas; Viešinimas	Nacionalinis
11		„Tarp eilučių“		Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas	Specialistai; Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
12	Lietuvos „elfai“		Pilietinė visuomenė	Kritinis vertinimas	Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
13	Lietuvos Kariuomenės Strateginės komunikacijos departamentas		Valstybinė institucija	Kritinis vertinimas	Moksleiviai; Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
14	Lietuvos kino centras prie Kultūros ministerijos	Kino edukacijos projektai	Kultūros įstaiga	Kritinis vertinimas; Kūrybiškumas	Moksleiviai	Vartotojų ugdymas; Viešinimas	Nacionalinis

15	Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka	Parengtos strateginės kryptys; renginiai	Kultūros įstaiga	Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas;	Senjorai; Visuomenė	Tiriamoji veikla; Vartotojų ugdymas; Viešinimas	Nacionalinis; Regioninis;
16	Lietuvos žurnalistikos centras	FAME (Film and Media for Education)	NVO	Medijų naudojimas	Specialistai (Mokytojai)	Vartotojų ugdymas	Tarptautinis
17		„Interneto žemėlapis“		Medijų naudojimas	Specialistai (Mokytojai)	Medžiagos kūrimas	Nacionalinis
18	LRT	LRT Faktai	Žiniasklaida	Kritinis vertinimas	Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
19		„Naujųjų rentgenas“		Kritinis vertinimas	Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
20	Marijampolės sav. P. Kriaučiūno viešoji biblioteka	„Medijų erdvė“	Kultūros įstaiga	Kūrybiškumas; Medijų naudojimas	Moksleiviai; Visuomenė	Vartotojų ugdymas	Regioninis
21	Media4Change	Bendraamžių švietėjų programa	NVO	Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas	Moksleiviai	Medžiagos kūrimas; Vartotojų ugdymas	Tarptautinis
22	Meno Avilys ir Britų Taryba	„Dideli maži ekranai“	NVO	Kritinis vertinimas; Kūrybiškumas; Medijų naudojimas	Moksleiviai	Medžiagos kūrimas; Vartotojų ugdymas	Regioninis
23	Mobilizacijos ir pilietinio pasipriešinimo departamentas prie KAM		Valstybinė institucija	Kritinis vertinimas	Moksleiviai; Visuomenė	Politikos kūrimas; Viešinimas	Nacionalinis
24	Nacionalinė švietimo agentūra	Medijų ir informacinis raštingumas	Valstybinė institucija	Kritinis vertinimas	Moksleiviai; Specialistai (mokytojai); Tėvai	Įgūdžių ugdymas; Medžiagos kūrimas	Nacionalinis
25		„Media Lab for Bridging Cross-Border Gaps“		Tarpkultūrinis dialogas	Specialistai (MIR ekspertai)	Bendradarbiavimo platforma; Medžiagos kūrimas; Tiriamoji veikla	Tarptautinis
26	Nacionalinis medijų ir informacinio raštingumo tinklas	Festivalio „Būtent“ erdvė „Atspari Lietuva“	Tarpsektorinis	Kritinis vertinimas	Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
27	„Nanook“	„Žurnalistikos laboratorija“	Žiniasklaida	Kūrybiškumas	Moksleiviai	Vartotojų ugdymas	Regioninis
28	Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka	„Interneto labirintai“	Kultūros įstaiga	Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas	Visuomenė	Vartotojų ugdymas	Regioninis

29	Pilietinio atsparumo iniciatyva (Civic Resilience Initiative)		NVO	Kritinis vertinimas;	Moksleiviai	Vartotojų ugdymas	Regioninis
30		„Kaip išlaikyti šaltą protą netikrų naujienų laikotarpiu: skaitmeninis atsparumas ir medijų raštingumas“		Kritinis vertinimas	Specialistai (žurnalistai)	Vartotojų ugdymas	Regioninis
31	„Skalvija“ kino centras	„Mokausi iš kino“	NVO	Kritinis vertinimas	Vaikai	Vartotojų ugdymas	Nacionalinis
32		„Karlsono kinas“		Kritinis vertinimas Kūrybiškumas	Vaikai	Vartotojų ugdymas	Nacionalinis
33		„Skalvijos kino akademija“		Kūrybiškumas	Moksleiviai	Vartotojų ugdymas	Nacionalinis
34	Skeptiškas jaunimas	El. platforma „Ar tikra?“	NVO	Kritinis vertinimas	Moksleiviai; Mokytojai	Internetinė platforma; Viešinimas	Regioninis
35	Užsienio reikalų ministerija		Valstybinė institucija	Kritinis vertinimas	Visuomenė	Politikos kūrimas; Viešinimas	Nacionalinis
36	VDU-UNESCO-UniTwin medijų ir informacinio raštingumo tyrimų centras		Akademinė bendruomenė	Medijų naudojimas; Dalyvavimas	Specialistai (MIR ekspertai)	Bendradarbiavimo platforma; Medžiagos kūrimas; Tiriamoji veikla	Nacionalinis
37	VGTU Kūrybinių industrijų fakultetas	„Medijos ir visuomenė“	Akademinė bendruomenė	Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas;	Specialistai (mokytojai)	Medžiagos kūrimas; Tiriamoji veikla; Bendradarbia-vimo platforma	Tarptautinis
38	Vilniaus apskrities A. Mickevičiaus viešoji biblioteka	„Apskričių viešųjų bibliotekų specialistų kompetencijų kėlimas“	Kultūros įstaiga	Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas	Specialistai (Bibliotekininkai)	Bendradarbiavimo platforma; Įgūdžių ugdymas; Medžiagos kūrimas	Nacionalinis
39		„Informacinio raštingumo ugdymas“		Medijų naudojimas	Visuomenė	Vartotojų ugdymas	Regioninis
40	Vilniaus politikos analizės institutas	„Melų maišelis“; kitos Medijų ir demokratijos programos iniciatyvos“.	NVO	Dalyvavimas; Kritinis vertinimas	Moksleiviai; Specialistai; Visuomenė	Bendradarbiavimo platforma; Tiriamoji veikla; Viešinimas	Nacionalinis
41	Vilniaus Universitetas	„Medijų ir informacinis raštingumas“	Akademinė bendruomenė	Kritinis vertinimas; Medijų naudojimas	Visuomenė	Internetinė platforma; Vartotojų ugdymas	Nacionalinis
42	Žmogaus teisių centras	„Nepatogus kinas“	NVO	Tarpkultūrinis dialogas	Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis
43	15min.lt	„Patikrinta 15 min.“	Žiniasklaida	Kritinis vertinimas	Visuomenė	Viešinimas	Nacionalinis